

ALEJANDRO ARAVENA, ASSEMBLE ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ

# Ελπίδες για μια εναλλακτική Αρχιτεκτονική;

ΤΟΥ ΣΟΛΩΝΑ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ\*

» **Ενώ λοιπόν** μέχρι πρόσφατα, και εκτός από μερικές ομάδες στην Αμερική, αυτό που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη αρχιτεκτονική παραγωγή, και κυρίως δικαιώνει με βραβεύσεις και αναθέσεις έργα της, ήταν η αναγνώριση ως μοναδικής, αυτής που προωθούσε τεράστιες και εντυπωσιακές κατασκευές, εμφανίζεται τώρα μια αισιόδοξη, ενδεχομένως παράδοξη, αντίστροφη τάση, ένα είδος κύματος αναγνώρισης έργων και δράσεων που στηρίζονται στην κατανόηση της Αρχιτεκτονικής ως κοινωνικής πρακτικής. Αυτό δε όχι απλά διακηρυκτικά ή μόνο λεκτικά, αλλά, κάτι που είναι και το σπουδαιότερο, με την πρακτική εφαρμογή ιδεών που αφορούν ευθέως τις ανάγκες ξεχασμένων συνήθως κοινωνικών ομάδων, χρόνια παραγνωρισμένων. Αφορούν επίσης την οικολογική, στη βαθύτερη ουσία της, πλευρά της Αρχιτεκτονικής, και τέλος την πεποίθηση ότι υψηλής ποιότητας Αρχιτεκτονική μπορεί, και πρέπει, να παραχθεί από τους αρχιτέκτονες για την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής όλων και όχι μόνο αυτών οι οποίοι διαθέτουν τα οικονομικά κατά κανόνα μέσα.

Υπάρχει βέβαια το ουσιαστικό ερώτημα εάν πράγματι είναι καλής ποιότητας Αρχιτεκτονική αυτή η οποία σχεδιάζεται για αυτούς που διαθέτουν τα απεριόριστα υλικά μέσα. Το ερώτημα αυτό ίσως θα πρέπει να τεθεί κάποια στιγμή, και μάλλον άμεσα, γιατί κάπου εκεί είναι που έχουν χαθεί το μέτρο και τα όρια της Αρχιτεκτονικής, γιατί ακριβώς εκεί παράγονται και αναπαράγονται τα πρότυπα και εν τέλει η ιδεολογία προβολής εύπορων ιδιοκτητών αλλά και αρχιτεκτόνων.

Είναι πάντως γεγονός ότι, σε ελάχιστο χρονικό διάστημα, αυτό το ενδιαφέρον για μια κοινωνική προσέγγιση της αρχιτεκτονικής έχει επεκταθεί σε πολλά πεδία. Τα πιο πρόσφατα και χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι η απονομή του βραβείου Pritzker (το αντίστοιχο του Nobel) για την Αρχιτεκτονική στον Alejandro Aravena και η ταυτόχρονη ανάθεση στον ίδιο της διεύθυνσης της φετινής Μπιενάλε Αρχιτεκτονικής της Βενετίας. Αυτές οι διακρίσεις στον 48χρονο Χιλιανό αρχιτέκτονα αποδόθηκαν σύμφωνα με το σκεπτικό των αντίστοιχων οργανισμών για την κοινωνική διάσταση της αρχιτεκτονικής του, αλλά και της γενικότερης θέσης του για την Αρχιτεκτονική ως πράξη βελτίωσης της ποιότητας ζωής των περιφρονημένων ανθρώπων. Στο κείμενό του για την Μπιενάλε ο Aravena αναφέρει: «Υπάρχουν πολλοί αγώνες που πρέπει να κερδηθούν και αρκετά σύνορα που χρειάζεται να διευρυνθούν ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα του χτισμένου περιβάλλοντος και κατ' επέκταση η ποιότητα ζωής των ανθρώπων».

Σε σχέση με αυτό το πνεύμα, το χαρακτηριστικότερο έργο του είναι ένα συγκρότημα κατοικιών στη Χιλή, στο οποίο κατοικίες που σχεδίασε έμειναν σκόπημα ημιτελείς, αφήνοντας τη δυνατότητα στους χρήστες να τις ολοκληρώνουν σταδιακά, ανάλογα με την απόκτηση των οικονομικών δυνατοτήτων.

Πριν από λίγες εβδομάδες, το βραβείο Turner για τις Τέχνες στη Βρετανία δόθηκε σε μια ομάδα αποτελούμενη από 18 νεότερους, κάτω των 30 ετών, αρχιτέκτονες και καλλιτέχνες, οι οποίοι, σε άμεση συνεργασία με τους κατοίκους της οδού Granby στην περιοχή Toxteth στο

Liverpool, πέτυχαν να διασώσουν την περιοχή αυτή. Με ελάχιστα μέσα και προσωπική δουλειά, η περιοχή αναβίωσε, ενώ το έργο αυτό είναι σε διαρκή εξέλιξη. Οι Assemble, όπως είναι η ονομασία της ομάδας, εκτός από το συγκε-

κριμένο έργο, είχαν ήδη σχεδιάσει και ένα αρκετά σεβαστό αριθμό από μεμονωμένες κατασκευές, μικρής σχετικά κλίμακας, αλλά μεγάλης κοινωνικής σημασίας. Όλα αυτά τα έργα διακρίνουν μια φρέσκια αντίληψη για τον χώρο, ο-



που πολλές βεβαιότητες λειτουργικές, κατασκευαστικές ή αισθητικές αμφισβητούνται στην πράξη, προβάλλοντας μια σειρά από ευρηματικές επιλογές. Ένα εγκαταλειμμένο βενζινοδίκιο μεταμορφώνεται σε κινηματογράφο, ο χώρος κάτω από έναν αυτοκινητόδρομο ανακτάται και επανασχεδιάζεται έτσι ώστε να χρησιμοποιείται για κοινωνικές εκδηλώσεις και πολιτιστικές δραστηριότητες, παιδικές χαρές και άλλα. Όλα τα έργα τους διακρίνονται από μια υψηλή ποιότητα, μια κομψότητα και πραγματική σεμνότητα σε συνδυασμό με ευρηματικές τεχνικές επιλύσεις. Θα 'λεγε κανείς ότι πρόκειται για κατασκευές και ιδέες που αντικατοπτρίζουν τη βαθύτερη Παιδεία αλλά και την ευαισθησία των μελών της ομάδας, τα οποία μοιάζει να προσπαθούν να επαναδιατυπώσουν τη σχέση της Αρχιτεκτονικής με την τέχνη.

Σε μια εποχή που υπάρχει διάχυτη σύγχυση, η παρέα αυτή προτείνει ποιότητα που πηγάζει από τη βαθιά καλλιέργειά της, αλλά και από την άμεση, πρακτική επαφή με το αντικείμενο. Ένα υπέροχο παράδειγμα είναι ο προσωρινός θεατρικός χώρος που κατασκευάστηκε σε πάρκο στο Chichester για να εξυπηρετήσει απαιτήσεις του θεατρικού φεστιβάλ της πόλης. Φτιαγμένο από απλά υλικά, απλή, σχεδόν βιοτεχνική τεχνολογία, το ξύλινο αυτό κατασκευασμα προσφέρει εντούτοις μια αποκάλυψη, αρχιτεκτονική ανατροπή: Συνήθως τα βοηθητικά τεχνικά συστήματα και ο εξοπλισμός στα θέατρα, και ιδιαίτερα οι μηχανισμοί της σκηνής, περιβάλλονται από βαριές κατασκευές, όπως συμπαγείς τοίχους, έτσι που το περιεχόμενό τους να προστατεύεται, αλλά τελικά να αποκρύπτεται. Οι Assemble αναιρούν αυτή την αρχή με θεατρικό και ποιητικό τρόπο. Στις πλευρές του περιγράμματος του κτίσματος, αντί για τυφλά τοιχώματα, χρησιμοποιήθηκαν μεγάλα ανοιγόμενα υαλοπετάσματα. Ότι ήταν μέχρι τώρα κρυμμένο, με μια απλή, αλλά καθοριστική αρχιτεκτονική χειρονομία αποκαλύπτεται και προβάλλεται προς τον έξω χώρο. Οι μηχανισμοί εκτίθενται στη δημόσια θέα, γίνονται οργανικά συστατικά του δημόσιου χώρου, όχι επιθετικά, όπως π.χ. συμβαίνει στο κέντρο Pompidou στο Παρίσι, αλλά με υπερβατική σχεδόν πρεμία, η θεατρική δράση επεκτείνεται και ανοίγεται προς τον δημόσιο χώρο.

Αυτό το τόσο πρόσφατο όμως διεθνές ενδιαφέρον για μια άλλη, κοινωνικά προσανατολισμένη, ποιοτική Αρχιτεκτονική, δηλαδή μια ποιοτική Αρχιτεκτονική που προκύπτει από την ουσιαστική κάλυψη των αναγκών αλλά και από την αναγνώριση των διαχρονικών αρετών των περιθωριοποιημένων χρηστών δεν είναι καινούργιο. Ήδη, εδώ και 25 τόσα χρόνια, στην Αμερική οι Rural Studio συστηματικά και με πλήρη αφοσίωση παράγαν με τη συμμετοχή των χρηστών ωραίες κατασκευές κατ' εξοχήν από υλικά ανακύκλωσης. Εκπαιδευόντας τους χρήστες, αλλά και μαθαίνοντας, εκπαιδευόμενοι από αυτούς.

Το κείμενο αυτό αφιερώνεται στην αρχιτέκτονα Άννη Βρυχεία, στο έργο της και το πολύτιμο βιβλίο της «Κατοίκηση και κατοικία», που εκδόθηκε το 2003.

\* Ο Σόλων Ξενοπούλος είναι αρχιτέκτονας, ομότιμος καθηγητής ΕΜΠ